

İbn Haldun'un Felsefesi Üstüne - 2

İçeriği Yazan: [İhsan SEFER](#) [1] Zaman: Pzt, 10/03/2014 - 00:43

Referans İçerik: [İbn Haldun'un Felsefesi Üstüne - 1](#) [2]

Yazar Bloğuna Ekle: Yazarlar Bloğunda Görünsün

Birey-Toplum İlişkisi

İbn Haldun'a göre insan sosyal bir varlıktır. İbn Haldun, insanı nefis (Ruh) ve cisimden (beden) müteşekkil, bilim ve sanat yapabilme özelliği bakımından diğer varlıklardan farklı bir varlık olarak tanımlar.[1] İbn Haldun'a göre, insanların bir arada toplanmaları, sırf geçinmek maksadıyla yardımlaşmak içindir.[2] Bu 'geçinme'nin şubeleri olarak insanı toplumsal hayata iten iki ana saik vardır. Bunlar, besin maddelerini tek başına üretememesi ve kendinden çok daha kuvvetli olan bazı yırtıcı hayvanlardan kendini koruyamamasıdır.[3] Haldun, aynı zamanda beşeri ümrânın tanziminde de siyaseti mecburi bir kurum olarak görmektedir.[4]

İnsan topluluklarına bakıldığında, bunların durumlarının birbirinden farklı ve çeşitli olduğu görülür. Bunun sebebi, İbn Haldun'un kendi deyişiyle, her birinin "geçinme şekil ve tarzlarının birbirinden başka ve türlüce olması" dır. [5] Ayrıca, toplulukların yerleştikleri coğrafi yer, iklim, iktisadi şartlar, üretim şekil ve ilişkileri de onların farklılaşmasına yol açan etkenler arasındadır.

Müslüman topluluklarda şer'i hükümler uygulandığı için toplumsal bir bozulma gerçekleşmediğini düşünen Haldun, başarılı bir devlet yönetimi için, devletin şer'i hükümlere dayalı olarak yürütülmesi gerektiğini söylemiştir. Şer'i hükümlere olan bağlılık kaybolunca, "gönüle" hitap etmeyen bir kaynaktan gelen bilgilerle kanun koyan toplumda düzenin olmayacağını düşünmüştür.

Göçebe Toplum

19. - 20. yüzyıllarda Batılı bilim çevrelerinde kabul gören ikili sınıflandırma ilkel toplum ve uygar toplum olarak belirlenmiştir. Bu ayrım sosyal, siyasi ve iktisadi gelişim süreçlerini de açıklamaktadır. Bu ayrımın diğer bir tasnifi olarak insanlık tarihi, toplayıcılık - avcılık, çobanlık, tarım ve uygarlık aşamalarından ibarettir. Özellikle ilkel toplumdaki uygar topluma geçişi bir “süreç” veya “kronoloji” içerisinde değerlendiren insan bilimci (antropolog) ve toplum bilimciler araştırmalarının merkezine Mısır, Mezopotamya, Çin ve Hind’i yerleştirmişler, onlarla mukayese etmek için de Afrika ve Okyanusya yerlilerini laboratuvar olarak kullanmışlardır.[6]

İbn Haldun göçebelerin karakter özelliklerini morfolojik, iktisadî ve sosyal şartlarda bulur ve böylece ferdî ve kavmî karakter özelliklerinin sonradan kazanıldığını ortaya koyar.[7] Göçebe ne kendini ne de kabilesini güvenlik içinde hissetmediğinden yabancılara karşı çekingen, ancak kendine güvenen savaşçı ve cesur kişidir. [8]

Göçebe toplulukları bir arada tutup yaşatan düzene İbn Haldun “asabiyye” bağı demiştir. Terime Batılı düşünürler tarafından birçok manalar verilmiş olup, bu temel üzerinden yorumlar getirmişlerdir. Rosenthal, bu terime “kan bağı” manasını yüklerken; Toynbee, “göçebelerin çöldeki hayat kavgasına karşı psikolojik reaksiyonları” demiştir. Von Kremer de milliyetçilik duygusu ile açıklar.[9]

Gelişmiş göçebe kabilelerde düzeni sağlayan asabiyye bağının yanında şeyhlerin, İbn Haldun'un “Riyaset” adını verdiği, şeflerin otoritesi de yer alır.[10]

Peter Turchin’e göre sosyal sistemler, düz bir çizgi takip etmeyen, dinamik yapılardır. İbn Haldun’a göre her bir dönemin kendine özgü bir kanunu vardır. Sürekli değişen dünyanın tek bir sebebi vardır ona göre: asabiyet. “Fizikteki madde gibi” der Lenn Evan Goodman, “asabiyette en düşük ortak payda, siyasî değişimin bölünemez en küçük bileşenidir.”[11]

Asabiyet, açıklanması çok zor kavramdır. Bunun zorluğu kelimenin kökeninden ziyade, İbn Haldun’un kullandığı geniş anlamlardır. Asabiyetin nerede son bulacağı da bu sorunun içerisinde. Kişiye kan bağı anlamında en yakın olan insanlar ailesi olurken, gerilere doğru gittikçe bu kan bağı ve sahiplenme duygusu da azalmaktadır. İbn Haldun hangi asabiyetten bahsetmektedir? Bu nerede son bulur? İşte bunun cevapları Mukaddime içerisinde bulanık durumdadır. Benî Talip midir, Benî Haşim midir, Kureyş midir yoksa Arap mıdır? Mukaddime’ye göre asabiyet duygusu şartlar göre değişiyor.

İbn Haldun’a göre topluluk üyelerinin sayısı yükseldikçe kan bağı bir gerçek olmaktan çıkar. Ancak “bedevi” hayatı yaşayanlarda bu durum farklıdır. Kentlerde yaşayan toplulukların kan bağı koruması mümkün değildir. Burada asabiyet söz konusu olduğunda kan bağına gerçekliğinden bağımsız olarak karşılıklı yardımlaşma ele alınır.

İbn Haldun’un “asabiyet” genetik olmaktan çok işlevseldir. Geleneksel ifadeden çok farklıdır. Geleneksel kullanıma göre asabiyet, kabile örgütlenmesinin bir karakteridir. Korumacı olduğu için kabile-üstü bir siyasi örgütlenmenin ortaya çıkartamaz. Kısacası, topluluk içi iletişimi güçlendirirken, topluluk üstü bir birlikteliğe olanak tanımaz. İbn Haldun bundan yola çıkarak, kan bağına ve bundan çıkan ilişkileri geçici olarak görerek, topluluk üstü bir siyaset kuramı geliştirmeyi amaçlamıştır.

İhsan SEFER

ihсан.sefer@politikadergisi.com

Dipnotlar:

[1] Z. Demirtaş & F. İpek "İbn-i Haldun'un eğitim anlayışında bir değer olarak insan", Değerler Eğitimi Sempozyumunda sunulan bildiri. "Sosyal ve Kurumsal Yönleriyle Değerler Eğitimi" Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye, 26-28 Ekim 2011

[2] İbn Haldun, Mukaddime, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul, Dergah Yayınları, 2007, s. 323.

[3] Mukaddime, s. 213.

[4] a.g.e, : 571

[5] Gürkan, Ülker: *Hukuk Sosyolojisi Açısında İbn Haldun*, s. 230

[6] Büyükcan Sayılır, Şeyda, Göçebelilik, Konar-Göçerlik Meselesi ve Coğrafi Bakımdan Konar-Göçerlerin Farklılaşması, Yaz 2012, s.563-580, http://tdae.ege.edu.tr/files/dergi_12/28.pdf [3] (Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, 09.02.2014)

[7] Mukaddime, C. I, s. 332. (Bkz: Gürkan, Ülker: *Hukuk Sosyolojisi Açısında İbn Haldun*, s. 231)

[8] Mukaddime, C. I, s. 322, 324-32. (Bkz: Gürkan, Ülker: *Hukuk Sosyolojisi Açısında İbn Haldun*, s. 231)

[9] Gürkan, Ülker: *Hukuk Sosyolojisi Açısında İbn Haldun*, s. 232

[10] A.g.e., s.233

[11] Kayapınar, Akif, İbn Haldûn'un Asabiyet Kavramı: Siyaset Teorisinde Yeni Bir Açılım, Sayı 15, 2006, 83-114, İslâm Araştırmaları Dergisi s.86

Yorumlar

- [Bilim/Kuramsal](#) [4]
- [Toplumsal](#) [5]

Kaynak URL (02/05/2024 - 20:40 tarihinde yazdırıldı):

<http://www.politikadergisi.com/makale/ibn-haldun%E2%80%99un-felsefesi-ustune-2>

Bağlantılar:

- [1] <http://www.politikadergisi.com/pd-uye/ihsan-sefer>
[2] <http://www.politikadergisi.com/makale/ibn-haldun%E2%80%99un-felsefesi-ustune-1>
[3] http://tdae.ege.edu.tr/files/dergi_12/28.pdf
[4] <http://www.politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/bilimkuramsal>
[5] <http://www.politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/toplumsal>